

УДК 378.14:377.35

Анатолій КУЗЬМІНСЬКИЙ

*доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка,
м. Глухів, Сумська обл., Україна
e-mail: anatoliy230743@ukr.net*

Олена БІДА

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і психології,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегово
e-mail: tetyanna@ukr.net*

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Система соціальної роботи як діяльність по наданню допомоги людині, сім'ї, групі осіб, які знаходяться у складній життєвій ситуації, шляхом надання матеріально-фінансової, морально-правової підтримки, консультування й обслуговування демонструє реальні можливості суспільства і держави щодо соціального захисту людини.

Теоретичний аналіз наукових поглядів свідчить про досить серйозну увагу вчених до проблеми професійної готовності соціальних працівників до соціальної роботи і можливості ЗВО у підготовці до неї. При цьому професійна готовність розглядається з різних позицій: як активний стан людини, який проявляється в діяльності; як результат діяльності; як цілі діяльності; як якість, що характеризує установку на вирішення професійних завдань і соціальних ситуацій; як передумова до цілеспрямованої діяльності; як форма діяльності суб'єкта; як цілісне утворення особистості; як складова соціально-професійної культури; як складне професійно значуще новоутворення особистості.

Виокремлено підходи, за допомогою реалізації яких до фундаменталізації вищої професійної освіти стає можливим цілісний виклад теоретичних навчальних курсів і ефективного проходження студентами практики у соціальній сфері, що й сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців у ЗВО.

Ключові слова: фундаменталізація, вища професійна освіта, майбутніх соціальні працівники, якість підготовки, система соціальної роботи.

Сучасна освіта є основним соціально-ціннісним ресурсом держави, тому підготовка майбутніх фахівців в університетах країни зосереджується на тенденціях професіоналізації, піднятті внутрішньо-особистісних можливостей студентів, розвитку в них унормованого інноваційного мислення, свободи дій, самостійності в прийнятті виважених рішень, прагненні до неперервної самоосвіти та ін. [1].

Важливе місце у вивченні проблеми формування фундаментального освітнього простору майбутнього соціального працівника займають праці науковців В. Андрущенко, А. Бойко, А. Вербицького, О. Горіна, Л. Дудар, А. Каплан, А. Капської, В. Кондратева, А. Кочнева, З. Кияниці, І. Ларченко, Л. Онищук, О. Поліщук, Н. Садовнікова, А. Субетто, А. Суханова, В. Філіппова та ін.

Маємо на меті здійснити теоретичний аналіз наукових поглядів про увагу вчених до проблеми професійної готовності соціальних працівників до соціальної роботи і можливості ЗВО у підготовці до неї.

В останні роки багато вчених розглядають як основні випереджувальні елементи змісту освіти не конкретні знання й уміння, а певні якості особистості, що дозволяють самостійно освоювати новий зміст і технології діяльності:

- фундаментальні загальнокультурні знання, що забезпечують широкий світогляд і активну діяльність в будь-якій сфері (К. К. Колін);
- здібності використовувати власні знання для вдосконалення професійної діяльності (В. Горшенін);
- розвиток загальних здібностей, нахилів, інтересів, сприяють адаптації людини в мінливому світі (Б. Бім-Бад);
- розвиток творчих здібностей, навичок самоосвіти, вміння знаходити шляхи вирішення складних проблем (Л. Заніна);
- розвиток особистості студента (А. Новіков).

Характерно, що нині запити сучасних роботодавців на підготовку професіоналів більше переходять у площину «можливості – здібності – готовність».

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що є різні підходи до класифікації фахових компетентностей фахівця, зокрема їх поділяють на загальні (ключові) та професійні. Загальні компетенції поділяють у свою чергу на: загальнонаукові, соціально-особистісні й інструментальні. Професійні компетенції прийнято поділяти на спеціальні, методичні й психолого-педагогічні. О. Любимова з множини ключових і професійних компетентностей виокремлює підклас базових компетентностей, що формуються в процесі вивчення «базових» дисциплін з блоків гуманітарної та соціально-економічної, математичної та природничо-наукової, професійної та практичної підготовок. На її думку, з групи базових компетентностей можна виділити групу фундаментальних компетентностей з кожної галузі знань. Це можуть бути компетентності, які формуються під час вивчення фундаментальних наук (фізика, математика, хімія, біологія). Однак, зазначає учений, це є традиційний підхід до проблеми фундаменталізації, а фундаментальні компетентності мають визначатися з врахуванням парадигми фундаменталізації, що включає три аспекти:

- 1) навчання «метамовам» (математиці, логіці, кібернетиці, філософії, квалітології);
- 2) формування культурологічної бази як основи мотивації до навчання;
- 3) підготовку фахівців не за «вузькими» спеціальностями, а за напрямками. Такий підхід до змісту фундаментальних компетентностей вимагає перегляду технологій з реалізації принципу фундаментальності в освіті і методів діагностики такого типу знань [2].

Система соціальної роботи як діяльність по наданню допомоги людині, сім'ї, групі осіб, які знаходяться у складній життєвій ситуації, шляхом надання матеріально-фінансової, морально-правової підтримки, консультування й обслуговування демонструє реальні можливості суспільства і держави щодо соціального захисту людини. Відомо, що кожна професія характеризується спільними з іншими професіями і специфічними, притаманними лише їй цінностями. Особливості професійних цінностей обумовлені роллю і статусом професії в житті суспільства і конкретної людини.

Підготовка, як і будь-яка діяльність, має певне цільове призначення. Традиційно мета підготовки спеціалістів визначається кваліфікаційними характеристиками, в яких вимоги до професійних якостей носять досить узагальнений характер. У сформульованих таким чином цілях знайшли своє відображення інваріантні аспекти підготовки: знання, уміння, розвиток певних здібностей, якостей.

Професійна підготовка повинна бути зорієнтована на модель майбутнього спеціаліста, що відображає структуру його діяльності, а сам процес підготовки має відображати специфіку майбутньої професійної діяльності.

Теоретичний аналіз наукових поглядів свідчить про досить серйозну увагу вчених до проблеми професійної готовності соціальних працівників до соціальної роботи і можливості ЗВО у підготовці до неї. При цьому професійна готовність розглядається з різних позицій:

- як активний стан людини, який проявляється в діяльності;
- як результат діяльності;
- як цілі діяльності;
- як якість, що характеризує установку на вирішення професійних завдань і соціальних ситуацій;
- як передумова до цілеспрямованої діяльності;
- як форма діяльності суб'єкта;
- як цілісне утворення особистості;
- як складова соціально-професійної культури;
- як складне професійно значуще новоутворення особистості [3].

Дослідники Л. Т. Тюття та І. Б. Іванова зазначають: «фахівець із соціальної роботи» – це особа, яка має необхідні інтелектуальні, моральні, особистісні якості для виконання особливого, інтегрованого, універсального виду діяльності у соціальній сфері [4].

Підготовка спеціалістів для професійної діяльності в соціальній сфері здійснюється «на основі комплексного поєднання розуміння сутності соціальної роботи, методологічного обґрунтування філософських основ її теорії, творчого пошуку найбільш ефективних технологій виконання, розгляду соціальної роботи як професійної діяльності» [5].

Нині підготовка майбутніх соціальних працівників в університетах України проводиться відповідно до Стандарту вищої освіти України першого – бакалаврського і другого – магістерського рівнів спеціальності «Соціальна робота». Вона розглядається теоретиками й практиками з соціальної роботи в площині аналізу певних особливостей професійного навчання майбутніх соціальних працівників саме для українського суспільства, окреслення дальніших перспектив щодо формування системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, дієвої діагностичної оцінки професійних здібностей абітурієнтів при проведенні фахового відбору, визначення спеціальних професійних функцій і особистісно виконуваних соціально-важливих ролей та ін. Університетська

освіта за Стандартами націлена на формування в кожного студента професіоналізму й морально-ціннісного портрету особистості майбутнього соціального працівника, а також спрямована на становлення під час навчання особистісної професійно-значимої моделі фахівця, що включає такі важливі компоненти: професійну відповідальність та комунікативну компетентність, фундаменталізацію та психологізацію знань; гуманність, креативність, толерантність та ін. [1].

Фундаменталізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників орієнтована на виведення фундаментального знання на пріоритетні позиції, котрі є основою створення та нагромадження цілісного, узагальнювального знання задля цілеспрямованого формування творчого мислення та професійної компетентності. При цьому важлива роль відводиться антропологічному та гуманістичному підходам у фундаменталізації вищої професійної освіти майбутніх соціальних працівників. Вони сприяють формуванню особистості як активного суб'єкта творчої праці, пізнання і спілкування, слугують фактором її гармонійного розвитку, зростання сутнісних сил і здібностей, «видаються» нами як соціально-педагогічний феномен, який виступає як педагогічна проблема, педагогічне явище, педагогічний процес, педагогічний принцип, педагогічна практика і як напрям дослідження педагогічної дійсності. Саме за допомогою реалізації цих підходів до фундаменталізації вищої професійної освіти стає можливим цілісний виклад теоретичних нав-

чальних курсів і ефективного проходження студентами практики у соціальній сфері, що й сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців у ЗВО [6].

Висвітлено систему соціальної роботи як діяльність по наданню допомоги людині, шляхом надання матеріально-фінансової, морально-правової підтримки та вказано на можливості суспільства і держави щодо соціального захисту людини.

Проаналізовано наукові погляди про нагальне вирішення проблеми професійної готовності соціальних працівників до соціальної роботи і можливості ЗВО у підготовці до неї.

Розглянуто професійну готовність з різних позицій: як активний стан людини, який проявляється в діяльності; як результат діяльності; як цілі діяльності; як якість, що характеризує установку на вирішення професійних завдань і соціальних ситуацій; як передумова до цілеспрямованої діяльності; як форма діяльності суб'єкта; як цілісне утворення особистості; як складова соціально-професійної культури; як складне професійно значуще новоутворення особистості.

Виокремлено підходи, за допомогою реалізації яких до фундаменталізації вищої професійної освіти стає можливим цілісний виклад теоретичних навчальних курсів і ефективного проходження студентами практики у соціальній сфері, що й сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців у ЗВО, на що буде звернуто увагу у подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Ребуха Л. З. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: проблемні підходи // Матеріали міжнародної конференції: Проблеми реформування педагогічної науки та освіти, м. Хмельницький, 1-2 грудня, 2017 р. С. 124–125.
2. Ковтонюк Мар'яна Михайлівна. Теоретичні і методичні засади фундаменталізації загальнопрофесійної підготовки майбутнього учителя математики.: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / М. М. Ковтонюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2014. 549 с.
3. Карпенко О. Г. Теоретико-методологічні підходи професійної готовності фахівців до соціальної роботи // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. С. 46–54.
4. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: Теорія і практика. К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.
5. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Ірина Миколаївна Мельничук; ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2011. 585 с. С. 27.
6. Ребуха Л. Фундаменталізація вищої професійної освіти майбутніх соціальних працівників: антропологічний та гуманістичний підхід // Фундаменталізація вищої професійної освіти. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». Випуск 5/37 (2017). С. 156–163.

References

1. Rebukha L.Z. (2017) Profesiyna pidhotovka fakhivtsiv sotsial'noyi sfery: problemni pidkhody [Professional training of specialists in the social sphere: problematic approaches]. *Materialy mizhnarodnoyi konferentsiyi : Problemy reformuvannya pedahohichnoyi nauky ta osvity*, m. Khmel'nyts'kyy, 1-2 hrudnya, 2017 r. 124–125.
2. Kovtonyuk M.M. (2014) Teoretychni i metodychni zasady fundamentalizatsiyi zahal'noprofesiynoyi pidhotovky maybutn'oho uchytelya matematyky [Theoretical and methodical principles of fundamentalization of the general professional training of the future teacher of mathematics]:. dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / M. M. Kovtonyuk; Vinnyts'kyy derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Mykhayla Kotsyubyn's'koho. Vinnytsya, 549.
3. Karpenko O. H. (2014) Teoretyko-metodolohichni pidkhody profesiynoyi hotovnosti fakhivtsiv do sotsial'noyi roboty [Theoretical and methodological approaches of professional readiness of specialists to social work]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya 11. Sotsiolohiya. Sotsial'na robota. Sotsial'na pedahohika. Upravlinnya*. 46–54.

4. Тууптя L.T., Ivanova I.B. (2004) Sotsial'na robota: Teoriya i praktyka [Social work: Theory and practice] K.: VMUROL «Ukrayina», 408.
5. Mel'nychuk I. M. (2011) Teoriya i metodyka profesinyoi pidhotovky maybutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohiy u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh [Theory and methodology of professional training of future social workers by means of interactive technologies in higher educational institution] : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / Iryna Mykolayivna Mel'nychuk ; TNPU im. Volodymyra Hnatyuka. Ternopil',585.
6. Rebukha L. (2017) Fundamentalizatsiya vyshchoyi profesinyoi osvity maybutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv: antropologichnyy ta humanistychnyy pidkhid [Fundamentalization of higher professional education of future social workers: anthropological and humanistic approach]. *Fundamentalizatsiya vyshchoyi profesinyoi osvity. Lyudynoznavchi studiyi. Seriya «Pedagogika»*. Vypusk 5/37. 156 -163.

Анатолій Кузьминський, Елена Бидя. Фундаменталізація вищого професійного освіти майбутніх соціальних працівників

Система соціальної роботи як діяльність по оказанню допомоги человеку, семье, группе лиц, находящихся в сложной жизненной ситуации, путем предоставления материально-финансовой, морально-правовой поддержки, консультирования и обслуживания демонстрирует реальные возможности общества и государства по социальной защите человека.

Теоретический анализ научных взглядов свидетельствует о достаточно серьезное внимание ученых к проблеме профессиональной готовности социальных работников к социальной работе и возможности ЗВО в подготовке к ней. При этом профессиональная готовность рассматривается с разных позиций: как активное состояние человека, который проявляется в деятельности; как результат деятельности; как цели деятельности; как качество, характеризующее установку на решение профессиональных задач и социальных ситуаций; как предпосылка к целенаправленной деятельности; как форма деятельности субъекта; как целостное образование личности; как составляющая социально-профессиональной культуры; как сложное профессионально значимое новообразования личности.

Выделены подходы, посредством реализации которых в фундаментализации высшего профессионального образования становится возможным целостный изложение теоретических учебных курсов и эффективное прохождение студентами практики в социальной сфере, и способствует повышению качества подготовки будущих специалистов в ЗВО.

Ключевые слова: фундаментализация, высшее профессиональное образование, будущих социальных работников, качество подготовки, система социальной работы.

Anatoliy Kuzminskyi, Olena Bida. Fundamentalization of higher professional education of future social workers

The system of social work as a humanitarian, family, group of people in a difficult life situation by providing financial, moral and legal support, counseling and service demonstrates the real possibilities of society and the state in terms of social protection of the person.

The theoretical analysis of scientific views shows the serious attention of scientists to the problem of the professional readiness of social workers for social work and the possibility of institutions in preparation for it. In this case, professional readiness is considered from different positions: as an active state of man, manifested in the activity; as a result of activity; as a whole activity; as a quality characterizing the installation for solving professional problems and social situations; as a precondition for a purposeful activity; as a form of activity of the subject; as a holistic personality formation; as a component of social and professional culture; as a complex occupationally significant neoplasm of the individual.

The approaches, with the implementation of which to the fundamentalization of higher professional education, becomes possible a holistic presentation of theoretical training courses and the effective passing of students' practice in the social sphere, which also contributes to the improvement of the quality of training future specialists in ZOO.

Key words: fundamentalization, higher vocational education, future social workers, quality of preparation, system of social work.